

I tilknytning til artiklen i dette nummer om Bodoni-museet i Parma bringer vi på vor dobbeltside denne gang otte sider fra Bodonis *Fader vor*, én af de mere bemærkelsesværdige skriftprøver der findes, udgivet i 1806. Bogen giver prøve på 155 sprog. De asiatiske sprog optager 73 sider, de europæiske 121 sider, de afrikanske 13 og sidst de amerikanske 21 sider, tilsammen 228 sider. En enkelt tavle måler 220 × 138 mm.

Bodoni skriver i sit forord (i uddrag):

Den rejse, som den katolske kirkes overhoved foretog til Frankrigs hovedstad, samt betydningen af denne højtidelige hændelse hører til de store begivenheder, som historien og kunsten har videregivet til kommende generationer.

Alle folk, som er blevet berømte ved deres høje civilisation, har foreviget deres storhed i

monumenter. Men alle de kunstens mester-værker, som de i deres sublime fantasi skabte sig, har ikke kunnet modstå tidens tand, ej heller har de kunnet komme til andre nationer og så at sige talt samme sprog til dem. Dette er kun blevet forbeholdt én – for dem ganske ukendt – kunstart, nemlig den typografiske kunstudøvelse. Den alene har haft det dobbelte privilegium, for al fremtid og for alle folk i alle dele af verden at bevare mindeværdige hændelser og sprede kundskab. Den taler alle sprog til alle folk til alle tider. Denne fornemme kunst kunne vel ikke forbigå en begivenhed, der i så høj grad er værd at mindes.

Det var derfor, at direktøren for Imprimerie Impériale i Paris, Monsieur Marcel – den samme som fulgte med i det egyptiske felttog for at forevige soldaternes bedrifter – fik idéen til et vanskeligt og djævt arbejde, som han også udførte med et misundelsesværdigt resultat, nemlig at med al typografisk omsorg i tryk at gengive *Fader Vor* på 150 sprog. Denne fornemme udgave forærede han Hans Hellighed Pius VII. Ved den ros, som denne behagede at give denne bog, vandt den yderligere berømmelse.

Jeg havde allerede hørt tale om denne berømte mand og rygtet havde vidst at berette for mig om den fuldendelse, hvormed han havde udført sit typografiske arbejde. Men jeg ville måske ikke have fået lejlighed til at beundre det, hvis ikke min ven, den lærde prælat Domenico Testa, havde skaffet mig et eksemplar, som jeg med største opmærksomhed har studeret, og som giver mig anledning til at fremføre min tribut blandt den mængde lovord, som udgiveren har ret til at modtage.

Med stor tilfredshed har jeg set, at hans græske typer er de samme som den dygtige Garamond skar efter ordre fra Frans I og som Robert Étienne anvendte i sine smukke bøger, men som man troede var gået tabt. Med ikke mindre interesse genser jeg vor Stefano Paulinos elegante arabiske typer, som anvendtes til *Davids Psalmer* med den latinske oversættelse – en yderst eftersøgt udgave, for hvilken vi står i taknemmelighedsgæld til Mr. Savary de

Brèves. I egenskab af at være vor allerhøjeste kristelige konges ambassadør i Konstantinopel samlede han en stor mængde orientalske manuskripter, og da han i samme egenskab sendtes til pave Paul V, indrettede han i Rom på egen bekostning et trykkeri, hvor det nævnte arbejde udførtes under hans overopsyn.

Imidlertid forekommer denne Paris-udgave mig at have visse fejl. Således er de kaldæiske, syriske, fønikiske, palmyriske, bramanske, malabariske, tibetanske, georgiske, etruskiske, illyriske, hebraiske-tyske, wulfil-gotiske og puniske sprog ikke medtagne. Eftersom jeg har typer til alle disse sprog og dertil et stort antal latinske typer, fik jeg den idé at udgive noget lignende i tryk, og så besluttede jeg mig for at sætte dette ligeså svære som vidtløftige arbejde i værk. For vore kendere af orientalske sprog fremlægger jeg her resultatet og er lykkelig over, at hellenisterne skal blive mig takskyldig, fordi jeg har givet dem en samling græske typer, som i variation overtræffer alt, hvad ethvert andet trykkeri kan præstere.

Man vil måske indvende, at de tyske typer kun forekommer i et lille antal. Dette er mit svar. Lang tid tilbage har jeg forudset, at de vil gå af brug, og at tyskerne i lighed med englænderne i sine tryk vil overgå til de latinske typer, således at studiet af deres sprog vil blive lettere, og for at motivere min opfattelse vil jeg blot pege på den forandring i typesnittet, som man ser i udgaverne af Gessners *Idyller*, Goethes, Wielands og Klopstocks poesi.

Om jeg på samme vis ikke har givet prøve på så mange russiske typer, så beror det på, at dette sprog ikke er lige så beundret som det græske, og derfor har jeg ikke anset det for nødvendigt at meddele alle de grader, som jeg håber at tilvejebringe i fremtiden. Hvad de typesnit angår, som af typograferne kaldes antikva og kursiv, er typeserierne så varierede, at man knap vil kunne finde én og samme typeform to gange i hele værket.

Mit arbejde ville uden tvivl have været afsluttet i den lykkelige periode, da Italien regeredes af den *Augustissimo ed invittissimo Imperatore e Re Napoleone il Grande*, om ikke

mit vakkende helbred havde hindret mig i mine hensigter.

Det turde sandelig ikke være af vejen ærligt at erklære, at hensigten med dette store arbejde ikke er foreskrevet af et forfængeligt ønske om at rivalisere med polyglot-udgaverne, som jeg aldrig vil ophøre at beundre og nære stor respekt for. Tværtimod vil jeg nævne, at jeg grundigt har studeret de eksemplarer, som findes i det kejserlige bibliotek i Parma – et studium som har givet mig god vejledning, når jeg har skullet skære de typer, der skal indgå i min store *Manuale Tipografico* og af hvilke jeg her aftrykker en hel del for at – som jeg håber – meritere mig i det lærde Europas og i de krævende og strenge bibliofilers øjne.

Hvis jeg skal aflægge regnskab for mine motiver, vil jeg sige, at jeg uimodståeligt er blevet draget til dette arbejde af den brændende iver, jeg føler for udviklingen og fuldkommengørelsen af en kunstudøvelse, som til stædighed holder mig sysselsat, samt af ønsket om at være nyttig for dem, som elsker og helliger sig de exotiske sprog, og til sidst fordi jeg elsker det italienske navn og Italien, som jeg er umådelig stolt over at tilhøre. . .

For nu at vende tilbage til det nye typografiske arbejde, som jeg her fremlægger, tror jeg ikke, at der i den lærde verden er så mange, som virkelig er kapable at bedømme dets fortjenester, og det må derfor tillades mig at bede alle andre om, ikke at bedømme dette efter det lille antal linjer, som findes på hver side, og som måske ikke engang indeholder hundrede forskellige typer. Vid derfor, at der skal 400 matricer til for at fremstille en latinsk bogstavserie, 700 til arabisk, 1132 til malabarisk, 550 til koptisk etc. Yderligere forholder det sig sådan, at accenterne og apostrofferne til de fleste af mine græske typer ikke er satte, som man sædvanligvis gør, ovenikøbet i de berømteste trykkerier, men er støbt sammen med typen. Eftersom de harmonerer dårligt med visse bogstaver, har jeg i mange tilfælde været tvunget til at skære den samme vokal op

til 25 gange, hvilket giver satsen et mere regelmæssigt og elegant udseende.

Til slut vil jeg bede kendere observere, at de exotiske typer, der er anvendt i de fire polyglotudgaver af Fader Vor, jeg kender, er graveret i kobber for at undgå de store omkostninger og den lange tid, som behøves til frembringelse af stempler og matricer. I min udgave er alle typer bevægelige og støbte hver og en for sig.

Det sagt må række. Det står nu kun tilbage for Europas lærde akademier og uvildige bibliofiler at vurdere mit arbejdes rette værd og afgøre, om det er lykkedes mig at overgå de nævnte forbilleder, eller om jeg ikke er nået op til deres niveau, når det drejer sig om typernes variation, elegance, renhed og exakthed.

For at kunne bringe et rimeligt udvalg af Bodonis skriftprøver har vi på planchen i dette nummer af *Bogvennen* reproduceret de valgte eksempler i ca. halv størrelse.

Interesserede medlemmer vil kunne få et sætryk af planchen ved at indsende en bestilling med navn og adresse samt 3,- kr. i frimærker (til dækning af emballage, porto etc.) til forningens kontor i Klareboderne 10, 1115 København K, inden den 1. februar 1975.

SSH

Jens Fr. Nørbæk

Født 1924 i Horsens. Kunsthistoriske studier ved Københavns Universitet under professor Chr. Elling 1960-68. Volontør ved Statens Museum for Kunst. Midlertidigt ansat ved Kort- og Billedsamlingen, Det kgl. Bibliotek, samt ved Nordjyllands Kunstmuseum (1971). Afhandlinger om Ludvig Holberg i *Skrifter fra Holbergsamfundet* af 3. december 1922 og *Nordisk Tidsskrift. Speciale i malerne Erik Pauelsen og C. A. Lorentzen*. Artikler om moderne dansk kunst (Harald Giersing, Astrid Noack) i »Signum« og »Billedkunst«. Artikler

om kunsthåndværk og teaterdekorationer (Helge Refn) i *Dansk Brugskunst*. *Kronikør* til *Berlingske Aftenavis* og medarbejder ved leksika (Hirschsprung, Gyldendal). Kunsthistorisk konsulent ved restaureringen af Marmorbroen og tilhørende portaler. Tildelt flere legater.

Jens Fr. Nørbæk har tidligere bidraget til *Bogvennen* (hæfte 9, 1973, side 275) med en artikel om »Jane Muus som bogkunstner«.

I artiklen om danske Holberg-illustrationer er nævnt flere Holberg-portrætter, men artiklen omfatter dog ikke disse i sin helhed, ligesom artiklen heller ikke omfatter nye oplag af én gang udsendte værker, undtagen hvor det fandtes naturligt. Desuden er heller ikke medtaget vignetter, *culs-de-lamps* etc., medmindre disse er specielt fremstillet til et værk.

Forfatteren arbejder i øjeblikket på en katalog over samtlige Holberg-portrætter.

Forfatteren har bedt redaktionen takke Universitetsbiblioteket for omsorgsfuld og tålmodig hjælp under arbejdet med artiklen om de danske Holberg-illustrationer.

Angelo Ciavarella

Angelo Ciavarella har en doktorgrad i litteraturhistorie; 1954-57 var han leder af Universitetsbiblioteket i Catania for i 1957 at blive direktør for Biblioteca Palatina i Parma. Han har forestået genopbygningen af de to biblioteker, biblioteket i Catania fordi det var ødelagt af termitter, Biblioteca Palatina efter krigskader. Ciavarella har en omfattende udgivervirksomhed inden for bogvæsen bag sig, ligesom han har forestået en række udstillinger af bøger og »typografica«. Han er grundlægger af Museo Bodoniano.

Efter ombyrningen af Bogvennen har der vist sig mulighed for at bringe yderligere et par illustrationer til Jens Fr. Nørbæks artikel om danske Holberg-illustrationer fra Abildgaard til Arnel. Vi har valgt at gengive to træsnit fra den første illustrerede Peder Paars-udgave 1720, se artiklen side 57, og to penne-

tegninger af Wilhelm Marstrand fra Ludvig Holbergs Udvalgte Komedier udgivet af Gyldendal 1954, se artiklen side 73. Marstrands tegninger illustrerer henholdsvis Erasmus Montanus («Ergo er I en Hane») og Jeppe paa Bjerget (Jeppe tager ridefogdens kone på brystet).